

FAKTA.

2B/2020

express

LÄROMEDEL SOM KAN DIFFERENTIERAS, MÖJLIGGÖR INDIVIDUELLA LÄRSTIGAR OCH INNEHÅLLER VISUELLA ELEMENT

Resultatet av den nationella kartläggningen av läromedel och studiematerial 2019

BAKGRUND

- Utbildningsstyrelsen genomförde i slutet av år 2019 för första gången en nationell kartläggning av läromedel och studiematerial.
- Den elektroniska enkäten kunde besvaras av lärare och rektorer inom förskoleundervisning, grundläggande utbildning och utbildning på andra stadiet samt av kommunernas tjänsteinnehavare inom bildningssektorn.
- Enkäten besvarades av sammanlagt 1 483 personer, av vilka 1 185 var undervisningspersonal och 298 kommunala tjänsteinnehavare.
- Enkäten kunde besvaras på svenska eller finska, men svaren har behandlats som en gemensam helhet.
- Deltagarna representerade olika utbildningsstadier på olika håll i Finland.
- I enkäten efterfrågades deltagarnas synpunkter på de läromedel och studiematerial samt redskap för undervisningen som de för närvarande har tillgång till samt om de använder digitala lärplattformar och lärandeanalytik.
- Deltagarna fick också fritt formulera hur det perfekta studiematerialet skulle se ut i framtiden.

Deltagare enligt landskap

0 50 100 150 200 250 300 personer

OPETUSHALLITUS
UTBILDNINGSTYRELSEN

OLIKA MATERIAL OCH ARBETSREDSKAP KOMBINERAS MÅNGSIDIGT I UNDERVISNINGEN

Lärarna blev tillfrågade, vilka läromedel samt andra material och redskap de har använt i undervisningen under den senaste månaden. På basis av svaren används läro- och uppgiftsböcker samt digitala materialhelheter mest. De här utgör ofta stommen för undervisningen och kompletteras med till exempel spel, bilder och videor samt med andra texter såsom nyheter.

Som stöd för lärandet i förskole- undervisningen använder man i hög grad olika lekar och spel. Läroböcker används i någon mån, men på basis av svaren är det mer allmänt att man använder olika handböcker som riktar sig till lärarna. Därtill används olika spelbaserade applikationer till exempel för att lära sig bokstäver och siffror.

I den grundläggande utbildningen använder man sig mångsidigt av olika läromedel och studiematerial. Undervisningen bygger vanligtvis på läroböcker som getts ut av kommersiella förlag och till dem hörande material för lärarna. Utöver läroböcker används digitala uppgifter som har koppling till läromedlen samt andra avgiftsfria uppgifter och spel på nätet. Lärarna utarbetar också eget material för undervisningen. Man utnyttjar i hög grad olika sätt att lära sig genom aktiverande arbetsformer och eleverna handleds att själva utarbeta studiematerial med hjälp av digitala redskap. Digitala lärmiljöer används aktivt i undervisningen och man använder till exempel videor som stöd för undervisningen. Speciallärarna utarbetar ofta själva sitt material eller bearbetar färdiga material så att de lämpar sig för eleverna. Speciallärarna använder också i stor mån illustrerade och åskådliggörande material i sin undervisning.

Som grund för undervisningen i gymnasiet används till största del läroböcker som ges ut av förlag. Lärarna har ofta tillgång till presentationsmaterial och digitala publikationer som är kopplade till boken. Lärarna utarbetar också själva uppgifter med hjälp av digitala verktyg och använder innehåll som grundar sig

MATERIAL SOM RESPONDENTERNA ANVÄNT UNDER DEN SENASTE MÅNADEN

TOPP 5

1. Digitalt material
2. Böcker och kopior
3. Bilder, videor och musik
4. Spel
5. Publikationer och nyheter

”Jag har använt läroböcker av förlag, material som jag själv utarbetat samt avgiftsfritt material från nätet. Jag använder alltid avgiftsfria program och material då det är möjligt, men en bra lärobok som getts ut av ett förlag är ett bra stöd. Jag använder böcker varje lektion, men för det mesta utarbetar jag också eget material därtill.”

- Gymnasielärare, Nyland

”Jag kontrollerar alltid kursens innehåll och mål i läroplanen. Jag samlar material som passar till temat från olika källor: nätet, läromedel, autentiska texter, reklamer och instruktioner. Jag utarbetar själv material, särskilt sådant som kan användas för spelifierat och taktiskt lärande. Jag samlar kontinuerligt idéer från olika ställen och bearbetar dem för eget bruk och så att de passar den egna gruppen. Ibland har vi också en Nao6-robot i klassen.”

- Lärare, annan utbildningsnivå, Nyland

på spelifiering. Undervisningen kompletteras med hjälp av videor och aktuellt material som man hittar på nätet. Digitala lärplattformar används bland annat för att lämna in uppgifter och även Studentexamensnämndens provsystem Abitti är i flitig användning.

Lärarna inom yrkesutbildningen utarbetar i högre grad än sina kollegor i gymnasiet sina egna material och publicerar dem på digitala lärplattformar. Lärarna utarbetar också material för digitala studier, som de studerande i huvudsak använder självständigt, men under närundervisningslektionerna finns läraren tillgänglig för den studerande. Teoriundervisningen kompletteras med videor, både sådana som man själv har filmat och sådana som andra producerat. Som studiematerial används också yrkeslitteratur och annat autentiskt material inom området. En del av lärarna använder också läromedel som publiceras av förlag, och i de fallen är en tryckt bok ofta ett mer populärt alternativ än en

digital publikation. Inom den svenskspråkiga utbildningen används i någon mån läromedel som har utarbetats i Sverige. I övrigt är läromedlen och studiematerialen som används rätt så lika som inom den finskspråkiga utbildningen.

ENLIGT TJÄNSTEINNEHAVARNA ÄR LÄROMEDLEN I HUVUDSAK BRA, MEN DET FINNS ÄNDÅ STORA SKILLNADER

Tjänsteinnehavarna som svarade på enkäten anser att läromedlen och studiematerialen till största del håller en god nivå i nuläget. Digitala lärmiljöer är en del av vardagen och det tryckta materialet har sina trogna användare. Det finns tillgång till mångsidiga tryckta läromedel

”Det skriftliga materialet är på en bra nivå. Det finns ett stort utbud av olika material och de har utarbetats ur ett pedagogiskt perspektiv.”

- Tjänsteinnehavare, Kajanaland

”Det finns ännu inte en balans mellan de tryckta och de digitala läromedlen, och de tryckta läromedlen betjänar inte i tillräcklig grad olika kunskapsnivåer.”

- Tjänsteinnehavare, Lappland

som kompletteras med digitalt material. En del tjänsteinnehavare anser att läromedlen som används i nuläget är föråldrade, en del konstaterar i sin tur att läromedlen i huvudsak är högklassiga. Av svaren framgår en oro över kvaliteten på de material som lärarna själva utarbetar samt över hur man kan säkerställa kvaliteten.

Det finns ett stort utbud av läromedel och studiematerial, men i synnerhet vad gäller det digitala materialet är utbudet väldigt varierande. Tjänsteinnehavarna tycker att användningen av flera olika digitala lärplattformar är utmanande. Det finns inte tillräckligt med material för dem som behöver särskilt stöd, och även speciellt begåvade elever och studerande saknar material som är mer utmanande. Det finns inte tillräckligt med läromedel och studiematerial som stödjer mångsidig kompetens, och reformen av grunderna för läroplanen för den grundläggande utbildningen syns inte heller ännu i tillräcklig grad i läromedlen. Tjänsteinnehavarna oroar sig också för att en del skolor av besparingsskäl är tvungna att använda föråldrade läroböcker.

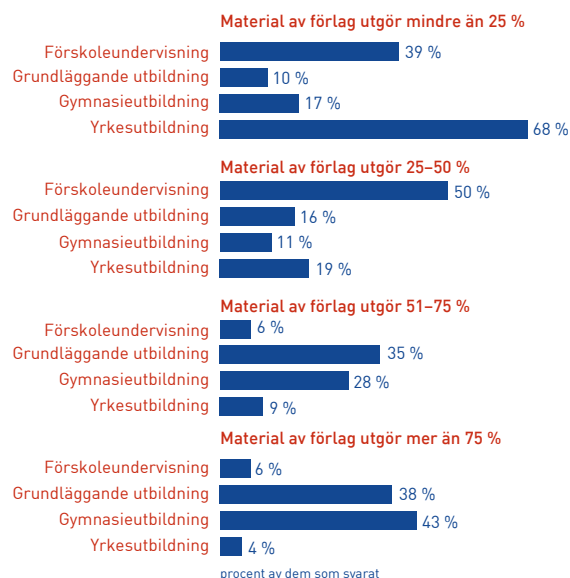
LÄRARNA VÄLJER VILKA MATERIAL SOM ANVÄNDS, ELEVERNA OCH DE STUDERANDE HAR FÅ MÖJLIGHETER ATT PÅVERKA

Inom den grundläggande utbildningen är det i de flesta fall lärarna som tillsammans beslutar vilka läromedel och studiematerial som används, och rektorn avgör om anskaffningen passar in i budgeten. Eleverna deltar inte direkt i valet av läromedel och studiematerial, men lärarna iakttar och följer med vilka material som fungerar i praktiken. Ofta används samma läromedel i flera år, och då har läraren begränsade möjligheter att påverka. Läromedel och studiematerial för elever med särskilda behov väljs ofta utgående från eleven.

I gymnasierna är det ofta ämneslärarna som självständigt väljer vilka läromedel och material som används, men om det i gymnasiet finns flera lärare i samma ämne använder de ofta samma läromedel. I en del gymnasier frågar man också vad de studerande tycker om läromedlen. De studerande kan också välja om de skaffar sin bok i tryckt eller digitalt format.

Vid yrkesläroanstalterna är det ofta läraren eller lärarteamet som beslutar vilka läromedel och studiematerial som används. Beslutet godkänns i regel av utbildningschefen eller rektorn. I en del läroanstalter hör man sig också för om de studerandes åsikter. Inom vissa områden erbjuds endast ett

VILKEN ANDEL LÄROMEDLEN SOM PUBLICERAS AV FÖRLAG UTGÖR AV ALLA MATERIAL SOM ANVÄNDS INOM OLIKA UTBILDNINGSSTADIER

”Läraren väljer vilka läromedel och studiematerial hen använder. På det här sättet får läraren sådant material som tjänar både läraren själv och de studerande bäst. Läraren hör givetvis de studerandes synpunkter men det viktigaste är att materialet motsvarar läroplanen och är ändamålsenligt samt att det inte är föråldrat.”

- Gymnasielärare, Egentliga Finland

färdigt läromedel. I sådana fall måste läraren besluta om detta läromedel ska användas eller om läraren själv utarbetar eget material. De studerande har vanligtvis möjlighet att ge respons på de studiematerial som lärarna själva producerat.

En digital lärplattform är ofta en anskaffning som görs för hela kommunen, och då kan inte en enskild lärare påverka vilken plattform som väljs. Läroanstalternas it-personal brukar delta i anskaffningen av digitala lärplattformar.

INOM YRKESUTBILDNINGEN ANVÄNDS FÄRRE LÄROMEDEL SOM GES UT AV FÖRLAG ÄN I GYMNASIERNA

Inom yrkesutbildningen används betydligt färre läromedel som produceras av förlag än inom gymnasieutbildningen. Av lärarna inom yrkesutbildningen uppger 68 % att mindre än en fjärdedel av alla läromedel och studiematerial de använder har producerats av förlag. Inom gymnasieutbildningen har 43 % av lärarna svarat att läromedlen som ges ut av förlag utgör 75 %

av alla material som används. Läromedlen som ges ut av förlag utgör en betydande andel av alla material även inom den grundläggande utbildningen: av lärarna svarar 73 % att läromedlen som förlagen publicerar bildar mer än hälften av alla läromedel och studiematerial som används.

De höga siffrorna inom den grundläggande utbildningen och gymnasieutbildningen kan delvis förklaras med att det finns bra tillgång till läromedel som ges ut av förlag. I många läroämnen erbjuder förlaget flera olika alternativ av vilka läraren kan välja det som hen tycker är bäst med hänsyn till de anvisningar kommunen har. Inom yrkesutbildningen utarbetar lärarna väldigt ofta själva olika studiematerial, och då är materialet också avgiftsfritt för de studerande.

I nuläget skaffar de studerande på andra stadiet sina läromedel själva. Lärarna frågades om det förutsätts att de studerande skaffar ett visst specifikt läromedel. Det här förutsätts inte av 67 % av lärarna inom yrkesutbildningen, medan 31 % förutsätter att de studerande skaffar ett särskilt läromedel. 2 % av lärarna svarade att kommunen skaffar läromedlen. Motsvarande siffror bland gymnasielärarna var 11 %, 86 % och 3 %. Frågan gällde endast läromedel och inte arbetsredskap och skyddskläder som behövs inom yrkesutbildningen eller datorer som används inom gymnasieutbildningen och som de studerande för närvarande i regel skaffar själva.

LÄRPLATTFORMAR ANVÄNDS ALLMÄNT MEN LÄRANDEANALYTIKENS MÖJLIGHETER REGISTRERAS INTE ALLTID

Enligt enkätresultatet används olika digitala lärplattformar i hög grad såväl inom den grundläggande utbildningen som i undervisningen på andra stadiet. Lärplattformar används i någon mån även i förskoleundervisningen. Av respondenterna som arbetar inom den grundläggande utbildningen uppger 74 % att skolan har en digital lärplattform och 11 % av dem svarar att de inte använder plattformen. I gymnasieutbildningen har 76 % av lärarna och i yrkesutbildningen 92 % av lärarna en digital lärplattform till sitt förfogande, och en knapp femtedel av gymnasielärarna samt 10 % av lärarna inom yrkesutbildningen svarar att de inte använder de plattformar som finns.

Fler än hälften (51 %) av deltagarna använder sig inte alls av lärandeanalytik. 46 % använder lärandeanalytik i någon mån medan endast 3 % har svarat att de ofta utnyttjar lärandeanalytik. Lärandeanalytik används mest i gymnasierna, där 64 % av lärarna till en viss grad använder sig av lärandeanalytik. Motsvarande andel inom yrkesutbildningen är 46 %. Hälften av lärarna i årskurserna 1–6 i den grundläggande utbildningen använder sig av lärandeanalytik medan motsvarande andel i årskurserna 7–9 är 40 %.

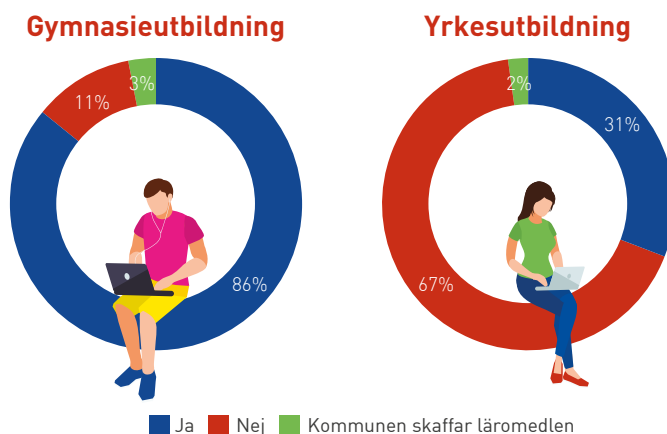
Den största orsaken till att lärandeanalytik inte används är att det inte finns någon lärandeanalytik att tillgå. Så här svarade 54 % av deltagarna.

Det har nästan inte alls funnits tillgång till sådana funk-

tioner och verktyg som grundar sig på lärandeanalytik, till exempel möjligheten att differentiera studiematerial på basis av elevens eller den studerandes svar. Man identifierar inte heller riktigt analytiken bakom dessa möjligheter. Lärandeanalytik uppfattas i första hand som ett rapporteringsverktyg snarare än som en möjlighet att förutse och utveckla individuella lärstigar.

Lärarna fick svara på frågan om de har fått utbildning i hur man pedagogiskt och tekniskt använder digitala läromedel och om de upplever att de behöver ytterligare utbildning. Nästan två tredjedelar av respondenterna anser att det finns behov av ytterligare utbildning. Man behöver lära sig mer

I GYMNASIET FÖRUTSÄTTS MAN I HÖGRE GRAD ÄN INOM YRKESUTBILDNINGEN SKAFFA SINA EGNA MATERIAL

ANVÄNDNINGEN AV DIGITALA LÄRPLATTFORMAR

Har skaffats och jag använder den

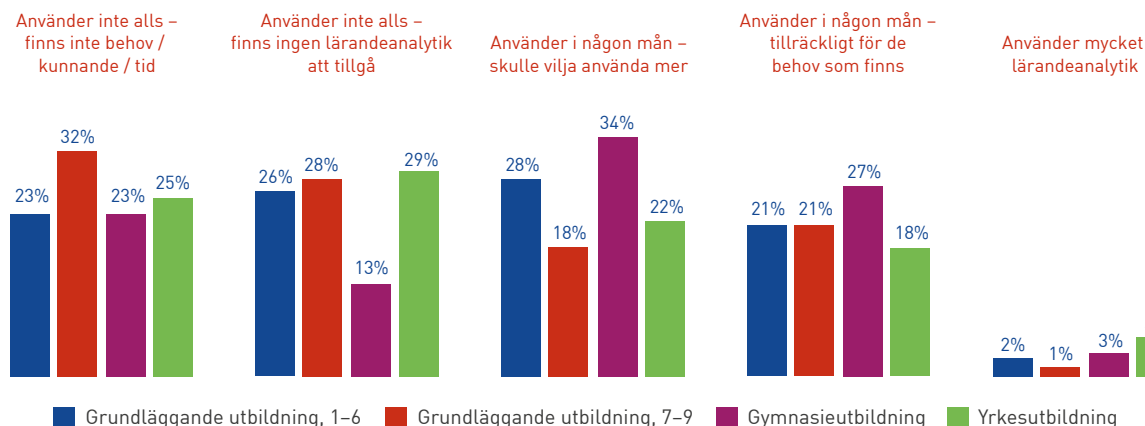
Har skaffats men jag använder den inte

Har inte skaffats

ANVÄNDNINGEN AV LÄRANDEANALYTIK INOM OLIKA UTBILDNINGSTADIER

”En mångsidig helhet, allt finns i samma paket: tryckt, digitalt, tilläggsmaterial, prov, material som kan användas för differentierad undervisning. Allt kan enkelt bearbetas antingen så att det är mer utmanande eller mindre krävande.”

- Lärare i årskurserna 1-6 i den grundläggande utbildningen, Södra Karelen

BEHOVET AV UTBILDNING I PEDAGOGISK OCH TEKNISK ANVÄNDNING AV DIGITALA LÄROMEDEL

om hur man använder digitala läromedel pedagogiskt eller hur man använder digitala läromedel både pedagogiskt och tekniskt. Det finns nästan inget behov av att endast lära sig mer om hur man tekniskt använder digitala läromedel. Det finns ett särskilt behov av utbildning bland lärarna i de lägre årskurserna i den grundläggande utbildningen.

Största delen av gymnasielärarna upplever inte att de behöver utbildning i hur man använder digitala läromedel. Inom yrkesutbildningen var det en betydligt större andel lärare som deltagit i utbildning än inom de övriga utbildningsstadierna och de flesta hade fått både pedagogisk och teknisk utbildning. Det fanns också behov av ytterligare utbildning både tekniskt och pedagogiskt.

INTERAKTIVA LÄROMEDEL SOM KAN MODIFIERAS STÖDJER INDIVIDUELLA LÄRSTIGAR

Enkättagarna delade i sammanlagt 1 836 öppna svar med sig av sina tankar om hur det perfekta studiematerialet kunde se ut i framtiden. Deltagarna önskade sig tydliga läromedel som kan anpassas efter olika behov för det individuella lärandet. Av svaren framgår att det finns ett stort behov av att differentiera läromedlen, både genom att ge större utmaningar och genom att lätta på kraven, så att varje elev och studerande kan lära sig på sin egen nivå. För elever och studerande med invandrarbakgrund efterlyses till exempel lättläst material som är flerspråkigt eller som enkelt kan översättas, och som omfattar mångsidiga visuella element.

Respondenterna önskar att läromedlen har en koppling till läroplanerna och examensgrunderna. Till lärarens yrkeskompetens hör att utifrån olika moduler kunna kombinera, bearbeta och skapa en pedagogiskt enhetlig helhet som svarar på elevernas eller de studerandes behov. I svaren uttrycktes önskemål om interaktiva och adaptiva läromedel som vägleder och uppmuntrar till lärande och som kan anpassas efter varje elevs och studerandes kunskapsnivå.

I framtiden förväntas läromedlen uppmuntra till gemensamt lärande och till gemensamma och aktiverande arbetsätt. Läromedlen och studiematerialen ska gärna stödja både den formativa och den summativa bedömningen samt lämpa

DET BÄSTA TÄNKBARA STUDIEMATERIALET I FRAMTIDEN ÄR

Aktiverande I pappersform Lätt att använda Mångsidigt
 Högklassigt För invandrare Gemenskapsfrämjande
 Visuellt En bok Differentierat Interaktivt Ett stöd för bedömningen
 Gjort för specialgrupper Digitalt Möjligt att bearbeta
 Lättläst Färdigt att användas Aktuellt Spelbaserat Utarbetat enligt läroplansgrunderna
 Ämnesövergripande En lärplattform

sig för olika lärsituationer, såsom lärande under ledning av läraren, självständigt och kollaborativt arbete samt distansstudier.

Flera av deltagarna önskar sig läromedel som till sitt innehåll är korrekt och som kan användas en längre tid. Av innehållet förväntas också att det ska ta fasta på sådant som är aktuellt och stödja mångsidig kompetens över läroämnesgränserna. Bland svaren kom det fram att man efterlyser mångsidigt innehåll som har tagits fram av sakkunniga – såväl av förlag som av lärare. Innehållet ska hålla hög kvalitet och vara färdigt att ta i bruk. Omfattningen ska kunna anpassas efter behovet.

DET BÄSTA TÄNKBARA MATERIALET ÄR EN PEDAGOGISK HELHET SOM FLEXIBELT KAN UTFORMAS AV OLIKA DELAR

Av svaren framgår tydligt att läromedlen behöver vara tydliga och lätta att använda. Respondenterna efterlyser mångsidiga helheter som kan utformas av flera olika moduler, vilket skulle erbjuda lärarna samt eleverna och de studerande en genuin möjlighet att välja material och flexibelt kombinera olika delar.

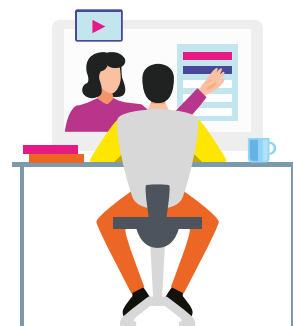
Enligt svaren kommer studierna i framtiden att till största del genomföras i digitala lärmiljöer, men det tryckta materialet kommer fortfarande att finnas kvar. De pedagogiska behoven avgör vilka material som är lämpliga. Ett typiskt svar som tar fasta på olika slags läromedel är att läroboken utgör kärnan för hela läromedels-helheten och den kan sedan kompletteras med digitala material. Respondenterna önskar sig möjlighet att bilda helheter av olika material som kan uppdateras och

utvecklas, men som samtidigt är aktuella och kan användas en längre tid.

Respondenterna gav också en hel del kommentarer som gäller tillgången till läromedel och studiematerial. Inom många branscher finns det ännu inga färdiga material som man kan använda, och förväntningarna för framtiden är att det överhuvudtaget finns läromedel och studiematerial att tillgå. Av svaren framgick också att det är önskvärt att läromedlen är avgiftsfria eller förmånliga. Vad gäller öppna lärresurser lyfte deltagarna fram frågor som berör upphovsrätt och ersättningar.

”Det perfekta studiematerialet är mångsidigt och tar i beaktande olika studerande. Materialet ska kunna bearbetas efter behov och vara tillräckligt tydligt. Det kunde finnas olika nivåer av materialet samt en version på lätt svenska eller finska för invandrare. Materialet ska omfatta både bilder, videor och text och det ska vara interaktivt.”

- Lärare inom yrkesutbildning, Nyland

Enkäten har genomförts i samarbete med Fountain Park i form av nätbaserad brainstorming. Resultatet av enkäten kan erhållas för forskningsändamål av Utbildningsstyrelsen. Ytterligare information: julkaisut@oph.fi

Utbildningsstyrelsen är ett ämbetsverk inom undervisnings- och kulturministeriets verksamhetsområde, som svarar för utvecklingen av utbildning, småbarnspedagogik och kontinuerligt lärande samt för främjandet av internationaliseringen.

ISBN 978-952-13-6672-7 (pdf)

ISSN 2242-296x (pdf)

Ombrytning och illustrationer: Infografiker Joel Kanerva

UTBILDNINGSSTYRELSEN

Hagnäskajen 6, PB 380, 00531 Helsingfors, tfn 0295 331 000

www.oph.fi